

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gold. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 11. decembra 1867.

Gospodarske stvari.

Nova angležka pinja.

O pinjah, to je, tistih mašinah, v katerih se sirovo maslo (puter) dela, so „Novice“ že marsikaj govorile.

Danes naznanjamo našim gospodarjem in gospodinjam novo pinjo, na Angležkem po g. Kliftonu iznajdeno, in v razstavah v Londonu 1866. leta in v Parizu letošnjega leta za najboljšo spoznano in s prvo svetinjo obdarovano. Vredna je tedaj ta pinja, o kateri ves svet govori, da se tudi v naših krajih pozná, in to tem več, ker je priprosta kakor igrača, je bolj memo družih, pa tudi ni draga. Take podobe je:

Ta pinja je po čisto novem pravilu narejena, namreč po tem, da se po umetni napravi zrak (luft) v mleko ali smetano goni in ta hitro loči puter od pinjega mleka. Zato se ta pinja imenuje zračna pinja (atmosphärische Buttermaschine).

Narejena je posoda iz močnega pocinjenega železnega plêha brez vsega lesa in ima podobo cilindra (valjarja), v kterega je vtaknjena cev, ktera se gori in doli goni in skozi ktero stopa zrak v pinjo, zato ima cev (ali veslo) zgorej ventil ali zaklopnico.

Ta pinja ima še to posebnost, da ni treba na to čakati, da se na mleku smetana naredi in smetana mete, ampak v njej se že iz sladkega mleka naredi sirovo maslo (puter) — in to v 15, ali, kdor ročno zná ravnati, celó v 10 minutah, iz smetane pa že v 5 minutah ali še pred. Pa še to dobro ima ta pinja, da mleko, ktero ostane po vmetenem sirovem maslu, je še dobro za vsako rabo.

Ker je pinja železna, se dá kaj lahko čediti, in segreje se lahko, da dobí za metenje pripravljeno mleko pravo mero gorkote.

Po takem ima vse dobre lastnosti.

Ker je to gotovo, da na velikih razstavah v Londonu in Parizu je bila spoznana za najboljšo pinjo med vsemi, kar jih je zdaj znanih, smemo tedaj verjeti, da je res kaj posebnega in zato jo naznanjamo našim gospodinjam in gospodarjem.

Na Dunaji se za avstrijske dežele prodaja ta pinja v zalogi F. W. Haardt-a, in kdor je želi, naj se obrne do njega, ki stanuje v ulicah „Opernring Nr. 8.“

Je pa ta pinja razne velikosti in po tej se ravná tudi cena njena — za 2 do 4 bokale mleka (to je pinja Nr. 1 do Nr. 3) veljá 6 gold., Nr. 4 za 5 bokalov 9 gold. 50 kr., Nr. 5 za 6½ bokalov 11 gold., Nr. 6 za 8 bokalov 12 gold. 50 kr., Nr. 7 za 10 bokalov

14 gold., Nr. 8 za 13 bokalov 16 gold. Pa dobijo se tudi še večje po 30, 35, 45, 50 gold.

Kdor jo kupi, dobí tudi bukvice s podukom, kako se rabi. *)

Kaj prav za prav je bolezen svilnih črvičev?

Svilni črviči (židne gosenice) imajo posebno in kužno bolezen, ktera je poslednja leta na milijone pomorila te prekornostne nam živalce. Ni tedaj čuda, da si učeni možje na vso moč prizadevajo izvedeti: kaj neki je ta bolezen in od kodi izvira. Gosp. prof. Haberlandt na učilnici višega kmetijstva v ogerskem Starem gradu (Ung. Altenburg) je marljivo preiskaval bolne svilne črviče in kar je našel, spisal je v posebni knjižici, ki jo je c. kr. ministerstvo kupčijstva ravnokar na svetlo dalo. Jako zanimiva je ta knjižica **) in ker razjasnuje omenjeno kužno bolezen, posneli bomo ž nje poglavitniše reči.

Kužna ta bolezen, ktera je že na milijone svilnih gosenic podavila, ima to znamenje, da život gosenice dobí črne pike, kakor da bi bil s poprom potresen; imenujejo jo zato poprovko. Al ta bolezen ni nič novega; gotovo je, da je od leta 1688. do 1710. po svetu se kot huda kuga prikazovala, potem pa potihnila, pa se spet oglasila v letu 1749. in trajala do 1756. leta; takrat je spet potihnila, da ni bilo 100 let ne sledú ne tirú o njej, — zdaj pa že več let hudo nagaja svilorejcem po vsem svetu.

Preiskaje z drobnogledom, ki povekša vsako stvar 800krat, zapazil je prof. Haberlandt, kar so videli že tudi drugi, v jajčicah pa tudi v životu bolnih gosenic in bolnih metuljev sila veliko zajednih gliv (Schmrotzerpilz) v podobi kroglic (kuglic), to je, okroglih ali okroglopodolgastih celic, ki se plodijo same po sebi, da jih je čedalje več in ves život tako poln, da naposled umoré gosenico. Te kuglice imajo v sredi bolj temno piko, krog in krog pa so svitlejše. Tako drobne pa so te kuglice (microzyma bombycis) v životu gosenčinem, da še le s pomočjo stekla, ki 800krat povekša vsako stvar, se dajo videti. Kar so gobe ali glive v lesu ali na drugih rastlinah, blizo take so tudi te okrogle stvarce, ki se zaredé v jajčicah ali v životu gosenic ali metuljev svilnih.

(Konec prihodnjič.)

*) Nadjamo se, da bode naša kmetijska družba si omislila tako pinjo in da jo potem lahko pogleda, kdor je ne kupi že popred.

**) Neue Beiträge zur Frage über die seuchenartige Krankheit der Seidenraupen, mitgeteilt von Prof. Fried. Haberlandt. Mit einer lithogr. Tafel. Wien bei Carl Gerold 1868.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gold. 80 kr., za četrto leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrto leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 18. decembra 1867.

Gospodarske stvari.

Kaj prav za prav je bolezen svilnih črvičev?

(Konec.)

Da nekoliko razjasnimo naturo teh zajednic (parasitov), ki se zaredé v životu svilnih gosenic, kažemo na druge zajednice (parasite), ki se zaredé na životu človeškem, živalskem in rastlinskem, in to so uši; se vé, da uši so zunaj na životu in so tudi drugač vstvarjene, veliko veliko večje itd.; al dali smo le ta izgled, da svilorejcem nekoliko pojasnimo zajednice, ki se zarejajo v životu gosenčinem in so tako majhni okrogli mehurčki, da se z očesom samim ne vidijo. — Da pa to, da se živali zaredijo tudi v životu družih gosenic, ni nikakoršno čudo, to nam kažejo črvički ose goseničarice (Schlupfwespenlarven), katerih po 100 in 100 živi v životu naših navadnih gosenic.

Zajednice svilnih gosenic lazijo v životu gosenčinem iz organa v organ in se vrinejo v nje, one (babice) ravno tako kakor oni. Kako pa se zaredé te zajednice, ali da odzunaj pridejo v život, tega dozdej še nihče ne vé, pa tudi to se ne vé, ali gosenice tudi zunaj života gosenčinega morejo živeti.

Ker tedaj vsega tega ne vemo, kako in odkod se pričnó te zajednice, ali je listje murbovo krivo, ali slabi zrak v stanicah itd., tedaj tudi nobenega gotovega pomočka ne vemo, kako bi se v okom prišlo temu mrčesu.

Al to vemo, da zdrava gosenica od bolne, to je, sè zajednicami okužene gosenice more nalesti to bolezen. In ker to vemo, zato svetuje profesor Haberlandt to-le:

1. Da blizo zdravih svilnih gosenic ne trpimo nikoli bolnih ali boleznisumljivih;

2. da brž ob pravem času vržemo proč take gosenice, ki zaostajajo v rasti in se kažejo boleehne;

3. da po vsaki izreji prav skrbno očedimo vse stanice, kjer imamo gosenice, in da osnažimo vse pletenice in vse priprave;

4. da si za rejo izberemo popolnoma zdravo zalego, to je, da si za rejo obdržimo samo čisto zdrave gosenice in metulje, in zavržemo vse, kar koli je kaj sumljivega. Le take gosenice naj se izberó za seme, ki so se prve zapredle in ki so hitro in čvrsto izdelale svoje mešičke (kokone). Sploh je, da bo reja srečna, gledati na to, da se kolikor mogoče, zgodaj — do srede majnika — začnó črviči valiti iz semena.

Varujte tiče!

Dobrovoljna beseda ob zimskem času.

Huda zima je nastopila in še utegne huja priti, ako se ozremo po družih deželah in vidimo, kako na debelo leži snega povsod.

Takrat pa, ko ves svet pokriva belo odejo, iz ktere le molijo mrtve rogovile drevja, pridejo tiči v veliko stisko, da ne najdejo nikjer živeža in morajo glada cepati, ako se jih ne usmili človek.

Čudna in nevhaležna stvar je vendar človek! Psu in mačku vrže kost, ko vidi, da sta lačna, — kokošom, ki jih ima v kurniku ali na dvorišču, dá zobati, — in vsaki drugi hišni živali dá jesti — le ubozih tičev, ki so tudi njegovi veliki dobrotniki, se ne usmili, ko vidi, da jih huda zima žuga pokončati. Tisti živalci, ki mu z drevja obira požrešne gosenice, da mu ne pokončajo sadja, — ki črve pobira z družih rastlin, da jih ta mrčes ne vniči, — ki mu spomladi in poleti pod milim nebom poje in delo lajša, — ktero lovi, da jo prodaja meščanom za pečenke in si ž njo marsikak goldinarček vlovi — le ta koristna živalca ne najde usmiljenja pri njem, kadar je v zadregi za živež!

Duhovni gospodje, učitelji, župani in sploh vsi veljavni možaki pogovorite se in podučite ljudi, da je dolžnost naša, da skrbimo za svoje dobrotnike, kadar jih huda zima žuga moriti, ker so enaki pogorelcem, katerim je vse pogorelo, da nimajo nič, česar bi vžili. Al ne bodite samo milosrčni v besedi do svojih sosedov, — kažite milosrčnost do milovanja vrednih tičkov tudi z lastnim dobrim izgledom. Dajte jim kaj zobati, vzemite jih pod streho! Posnemajmo Švajcarje, ki okoli Božiča, ko je tičicam najhuji čas, pred vsako hišo natrosijo nekoliko zrnja, drobtinic itd., da se napasejo gladni tički. Mi koljemo prešiče, delamo klobase in orehove potice, jemo jabelka in hruške, pa nič nam ni mar za živalce, ki so nam ravno obvarovale orehe, jabelka in hruške!

Gosp. Schollmajer nam je v sestavku, v katerem sploh popisuje korist tičev, po posnetih mnogih skušnjah razložil, da nekdej, ko tičev človek ni še tako pokončaval kakor dandanes, se je na eno miljo zemlje po dolgem in širokem štelo vsako spomlad 10.000 gnjezd, v vsacem gnjezdu po 4 mladičev, in da že mlad tiček na dan povžije 15 gosenic, stari pa 60, to iznese na dan 120 gosenic. Poštevajmo zdaj 120 z 10.000, in dobimo znesek od 1 milijona in 200.000 gosenic, ki jih ti tiči požró na en dan, po takem en mesec 36 milijonov.

Ako bi teh 36 milijonov gosenic na eni milji ne pokončali tiči, snedle bi gosenice drevesom in drugim rastlinam vse to, kar nam v jeseni daje sad.

Ali si po vsem tem ni človek sam sebi največi